This work is licensed under a Creative Commons Attribution 4.0 International License.
Ovaj rad dostupan je za upotrebu pod međunarodnom licencom Creative Commons Attribution 4.0.

P r i k a z i i o s v r t i

VELIČANSTVENO ČOVJEŠTVO[1]

Papa Lav XIV. nedavno je objelodanio svoju prvu *Okružnicu* o 'zaštiti ljudske osobe u doba umjetne inteligencije', naslovivši je: *Magnifica humanitas* (*Veličanstveno čovještvo*). Osim što je, po uzoru na papu Lava XIII., uzeo njegovo ime, *Okružnicu* je potpisao 15. svibnja 2026., prigodom 135. obljetnice okružnice Lava XIII. *Rerum novarum*, koja govori o crkvenomu društvenom nauku. Na poticaj pape Lava XIII., koji je, u doba 'industrijskoga prevrata', govorio o *novim pitanjima*, papa Lav XIV., u tehnokratsko-novčano doba, promičući crkveni društveni nauk, štiti ljudsko dostojanstvo i ljudski rod, jer napredna tehnika poprima 'privatno lice' i mijenja svijet digitalizacijom, umjetnom inteligencijom (UI) i robotikom. Time pokazuje da dobro razumije i prati suvremena društvena zbivanja, koja evanđeoski prosuđuje.

Da bi što jasnije odgovorio i prosudio poglede kako odgovorno živjeti u doba UI-ja, Papa je, sažimajući uvodno razloge svoje *Okružnice*, koristio svetopisamske slike: gradnju babilonskoga tornja (usp. Post 11,1-9) i obnovu jeruzalemskih zidina (usp. Neh 2-6). Tvrdi da tehnologija može liječiti, povezivati i odgajati, ali može i razdvajati, odbacivati i stvarati nepravdu. Ona po sebi nije zlo, ali nije nepristrana, jer prisvaja lice onih koji je osmišljavaju, plaćaju, uređuju i koriste. Stoga prvi izbor nije između 'da' ili 'ne' tehnologiji, nego između gradnje 'Babilona' ili obnove 'Jeruzalema'. U tomu je opasnost novih načina raščovječenja, odnosno gradnje budućnosti, odbacujući Boga, pa je žurno, s ljubavlju, čuvati veličanstveno čovještvo, koje nam je dano i objavljeno u svoj punini, u Kristu.

Usredišćujući dostojanstvo ljudskosti, Papa potiče na gradnju u dobru, što znači prihvatiti ljudsku ograničenost i krhkost, pa upozorava na važnost sinodalnosti i suodgovornosti. Bitno je znati o čemu Papa govori, jer Crkva ovim spisom ide mnogo ispred svih društvenih čimbenika, koji još uvijek ne razumiju razmjere 'tehnološkoga prevrata'. Jer, u prvoj rečenici, Papa donosi glavnu poruku:

[1] Leone XIV, Lettera Enciclica *Magnifica humanitas* sulla custodia della persona umana nel tempo dell'intelligenza artificiale, 15. 5. 2026.

'Veličanstveno čovještvo, koje je stvorio Bog, danas se nalazi pred odlučujućim izborom: podignuti novi babilonski toranj ili graditi grad u kojemu Bog i čovještvo prebivaju zajedno.'

1. Živahna misao vjerna evanđelju

Uzevši u obzir novije papinske spise i saborski nauk, osobito pastoralnu konstituciju *Gaudium et spes*, papa Lav XIV. u prvomu poglavlju, osim što sažima tijek crkvenoga društvenog nauka ističući njegovu 'dinamičnu narav', naglašava nužnost evanđeoske prosudbe. Nove stvarnosti (*res novae*), potiču crkveni nauk da se, u svjetlu objavljene Istine, suoči s povijesnim pitanjima. Crkva, nazočna u svijetu, kao znak jedinstva u suvremenim izazovima prepoznaje mjesto na kojemu ostvaruje svoj poziv na slušanje, razgovor i služenje. Svojom blizinom ne namjerava zamijeniti društvene ustanove niti preuzeti njihovu odgovornost, nego se, iz evanđeoske ljubavi, približuje ranjenomu čovještvu i u razgovoru mu nudi svoj doprinos dobru cijele ljudske obitelji. Stoga se UI ne smije shvaćati kao dodatak, nego kao promjena, koja proučava crkveni nauk i traži njegov razvitak u evanđeoskomu duhu.

Govoreći o crkvenomu društvenom nauku, a promatrano s teološko-pastoralnoga stajališta, okružnica *Magnifica humanitas* mudro tvrdi da 'društveni crkveni nauk nije priručnik načela i normâ, koje treba primjenjivati, nego je put zajedničke prosudbe'. Nastaje iz susreta vječne evanđeoske istine i povijesnih pitanja, dopušta da je propituju znakovi vremena, hrani se znanstvenim i uljudbenim doprinosom i ljudskim iskustvima. U doba kada je ljudsko dostojanstvo iznakaženo društveno-političkom malaksalošću, kada se gospodarstvo usmjeruje protiv čovjeka, kada znanost prelazi svoje granice, Crkva se, da bi služila zajedništvu, treba o tomu očitovati. U tomu smislu crkveni društveni nauk postaje 'bogoslovlje zajedništva u povijesti', pa je shvatljivo zašto papa Lav XIV., snagom vjere, zagovara dosadanju baštinu: dostojanstvo ljudske osobe, vrijednost rada, zajedničku namjenu dobara, solidarnost i supsidijarnost, brigu za stvoreni svijet te središnjost mira i bratstva.

2. Temelji i načela crkvenoga društvenog nauka

Ponavljajući važnost zaštite ljudske osobe u doba UI-ja, Papa, u drugomu poglavlju, spominje *temelje* i *načela* crkvenoga društvenog nauka, koji pomažu tumačiti 'nove stvari' suvremenoga doba. Od akademskih i sveučilišnih znalaca očekuje da podupru *načela*,

jer će time bogoslovna i filozofska istraživanja produbljivati i pomagati pastoralni napredak.

U *temelje* je uvrstio dostojanstvo ljudske osobe, stvorene na Božju sliku i priliku (usp. Post 1,26-27), što uvijek treba ponavljati, jer je velik utjecaj novih svjetonazora i moćnih probitaka, pa je opasnost da osobu poistovjete sa sredstvom, koje se iskorištava i proizvodi. Sukladno tomu, ističe nepovredivost ljudskih prava, od kojih je temeljno pravo 'pravo na život', od začeća do čovjekove naravne smrti. Nijekanje toga prava, izazvanog pobačajem, ubojstvom nevinih osoba i eutanazijom, Crkva naziva teško nedopuštenim činima. Osim toga, naglašava pravo manjinâ, a posebnu pozornost pridaꟷje ženama, koje često trpe različita nasilja, tvrdeći da nije dovoljno reći da muškarci i žene imaju jednako dostojanstvo, nego su nužne provedive odluke u zakonodavstvu, izobrazbi, društvenim i državnim odgovornostima.

Osim temelja, papa Lav XIV. nabraja pet *načela* crkvenoga društvenog nauka koja trebaju biti bît crkvenoga života. Prvo načelo je *zajedničko dòbro*, tj. radi se o društvenoj pojavnosti dostojanstva priznatoga svakoj osobi, a u Crkvi, za poslanje, ima sinodalnu važnost. Osim o pojedincu, Papa naučava da se promicanje *zajedničkoga dobra* nikada ne smije odvojiti od poštovanja prava naroda na njegovu opstojnost, na očuvanje svoje samobitnosti i na doprinos, svojom posebnošću, obitelji narodâ. Tomu dodaje da je svaki pokušaj ili naum uništenja ili prisile nekog naroda krajnje nećudoredan i stoga neprihvatljiv čin.

Drugo se načelo odnosi na *sveopću namjenu dobara* (zemlja, voda, zrak …), koja su, kao Božji darovi, darovani svim narodima, naraštajima, a pravo na 'privatno vlasništvo' uvijek je podređeno zajedničkomu dobru. Papa naučava da novi načini vlasništva, koji se tiču znanja i tehnologije, kao što su patenti, algoritmi, digitalne platforme, tehnološka infrastruktura, podatci, ne bi smjeli ostati pod vlašću nekolicine, bez odgovarajućega načina dijeljenja i pristupa, jer bi se time produbio jaz između uključenih i isključenih iz 'digitalne revolucije'.

Iz toga proizlazi treće načelo, *supsidijarnosti*, koje od ustanova na višoj društvenoj razini traži da prepoznaju, zaštitite, potiču slobodu i stvaralaštvo nižih razina te zahtijeva prevladavanje paternalizma i promicanje suodgovornosti. To načelo postaje mjerilo upravljanja i pastorala, a prepoznaje i podupire odgovornost vjernika laika, koji, u sudjelujućim tijelima, surađuju u odlučivanju i suodgovornosti.

Sa supsidijarnošću se povezuje četvrto načelo, *solidarnosti*, čiji je izvor u Isusu Kristu, a hrani se pričešću, jer nitko se ne spašava

sam, a ljudska je stvarnost uzajamna i prožima se. Zato je nužna odgovornost istinskoga sudjelovanja. Premda digitalne mreže povezuju ljude, one, ipak, nisu prava solidarnost, jer vjera nas poziva da stvarnost tumačimo kao poziv, kojim smo povjereni jedni drugima. Solidarnost je istodobno načelo i krjepost, odbacuje ravnodušnost, postoji u zajedništvu, a neizbježne veze pretvara u načine dijeljenja, suradnje i međusobne skrbi.

Peto načelo je *društvena pravda*, kao stvarni način Kristova nasljedovanja i vjernosti evanđelju. Ono pomaže spoznati da nepravda ne dolazi samo iz osobnih loših izbora nego i od sustava, gospodarstvenih i kulturnih ustrojstava. Društvena se pravda danas treba pozabaviti okruženjem koje stvara digitalna tehnologija, jer društvene mreže, platforme i UI mijenjaju način priopćivanja. Pravda zahtijeva sprječavanje pojava novih oblika isključenosti i oduzimanja slobode, pa pravedan poredak u digitalno doba treba omogućiti pravedan pristup mogućnostima, štititi najsiromašnije, suzbijati mržnju i lažne vijesti, podvrgnuti javnomu nadzoru korištenje podataka i tehnologije, da mjerilo ne bi bila zarada, nego dostojanstvo svake osobe i dobrobit svih naroda.

Prema *Magnifica humanitas* odlučujući ispit za društvenu pravdu su useljenici, izbjeglice i oni koji su prisiljeni seliti se zbog nasilja, siromaštva, klimatskih promjena i okolišnoga sloma. Način na koji se društvo odnosi prema njima očituje vodi li se pravda strahom ili bratstvom. Društvena pravda poziva na pravo na nadu, dostojanstveni doček i uključivanje, pravo na ostanak u svojoj domovini, u miru i sigurnosti.

Naglašavajući važnost cjelovitoga razvitka osoba i narodâ, papa Lav XIV. smatra da tehnološki izumi, koji nisu nepristrani, mogu povećati pravdu ili proširiti nejednakosti, nadzor i isključivost, pa tvrdi da crkveni društveni nauk, osim društvu, upućuje i Crkvi kao ispit savjesti, jer spomenuta načela postaju stvarna mjerila u prosudbi stanja. To znači da treba pročistiti crkvene odnose i ustroje od izopačenja, koja proizvode nejednakost i zlostavljanje. Sastavni dio pravednosti je saslušati žrtve duhovnih, gospodarstvenih, ustanovnih, spolnih zloporaba moći i zloporaba savjesti, a sadržava priznanje nanesene štete, pravednu naknadu i prevenciju.

3. *Tehnika i nadmoć. Ljudska osoba pred obećanjima UI-ja*

Obrazloživši načela crkvenoga društvenog nauka, papa Lav XIV., razotkrivanjem povezanosti tehnike i nadmoći, štiti čovječanstvo i usmjeruje pozornost sadašnjosti, koja je prožeta UI-jem.

Govoreći o veličini ljudske osobe, pred obećanjima UI-ja, ulazi u bît umjetne inteligencije, koja će, ne samo pomagati ljudima nego ih i zamjenjivati. Ne govori o zabludi ni tehnološkoj prijevari ili naivnim korisnicima koji upadaju u tehnološke zamke, nego o nečemu mnogo dubljemu: o zamrlosti i prividu duše, koja postaje nesposobna nadići samu sebe.

Po uzoru na papu Franju on raskrinkava 'tehnokratsku paradigmu', koja se osobito odnosi na UI, nanotehnologiju, robotiku, biotehnologiju, a prema kojoj su mjerodavni samo učinak i zarada. Zalaže se za prosudbu antropološke misli, jer se društvo, znanstvena i tehnička dostignuća, bez ćudoređa, 'okreću protiv čovjeka'. Upozorava na opasnost usmjerivanja 'digitalne moći' nekolicini, jer izmiče javnomu nadzoru i promiče izopačeni razvitak, koji stvara nove ovisnosti, isključenja, spletke i nejednakosti.

Okružnica *Magnifica humanitas* nije spis o UI-ju niti se u njoj raspravlja o UI-ju, nego, prije svega, podsjeća na neke bitne čimbenike za ćudorednu i društvenu prosudbu, koja čuva prednost osobe te raščlanjuje što UI znači čovječanstvu u brzim promjenama. UI može oponašati čovjeka, ali nema iskustvo, ne 'doživljuje' radost i bol, ne sazrijeva u odnosima, ne razumije ljubav, odgovornost, nema ćudorednu savjest, suosjećaj, ne snosi posljedice, nema odnosne i duhovne sposobnosti. Stoga UI nije samo znanstveni napredak nego, upozorava Papa, prijepor, koji zalazi u ljudsko dostojanstvo.

Prema umjetnoj inteligenciji, koja može biti dragocjena, treba se odnositi razborito, odgovorno i oprezno brinuti o njezinu razvitku i korištenju, jer se čovjek može naviknuti na traženje gotovih odgovora, zaboravljajući da umjetna inteligencija, koja utječe na svakodnevne čine i odluke, odražava kulturna mjerila onih koji su je osmislili, pa je u pogibelji izgubiti želju da istinski pronađe drugu osobu. Njezino korištenje nije samo tehničko pitanje, jer ona ulazi i utječe na životne događaje i okoliš, može postojati nečovječna korist prožeta svjetonazorskim uvjerenjima, a, zbog manjka državničke odgovornosti, nepravda postaje nijema, a milosrđe i oprost nestaju s njezina obzorja. Time se uvode pravila, koja protuslove neotuđivomu dostojanstvu osobe, pa je nužno upitati se što je osobno i društveno zapisano u neki sustav?

Da bi UI služila *zajedničkomu dobru*, odgovornost treba biti jasna na svim razinama, a preispitivanje njezine koristi ne znači biti protiv napretka, nego se pobrinuti za ljudsko dostojanstvo. Pozivanje na ćudoređe nije dovoljno, nego su nužni pravni okviri, neovisni nadzor, odgoj mnogih korisnika i politika koja se ne odriče odgovornosti. Potreban je ćudoredni pravilnik, koji je podvrgnut mjerilima

društvene zajedničke pravde, inače će voditelji UI-ja nametnuti svoje ‘ćudoredno’ obzorje, a nepotrebna je ćudorednija umjetna inteligencija, ako o toj ćudorednosti odlučuje nekolicina.

Uzimajući u obzir sve čimbenike o UI-ju, shvatljivo je zašto Papa naglašava da treba ‹razoružati UI’. To znači osloboditi je prosuđivanja vojnoga, gospodarstvenog i spoznajnog natjecanja. Razoružati znači prekinuti jednakost tehničke moći i prava na upravljanje, ali ne znači odreći se tehnologije, nego spriječiti njezinu nadmoć i zlostavljanje čovjeka. UI je okruženje u kojemu smo, pa je nije dovoljno urediti, nego je treba razoružati i učiniti gostoljubivom. U svjetonazorskoj pozadini svega stoji ‘transhumanizam’ i ‘poslijehumanizam’, koje Papa pobija, jer tumače napredak kao ‘nadilaženje’ ljudskih ograničenjâ, potičući nove tehnologije, koje bi trebale ‘unak prijediti čovjeka’ ili stvoriti ‘hibridnoga čovjeka’, sa strojem. Granica nije manjak koji treba odstraniti, nego je ona sastavni dio ljudske osobe, jer čovjek ne napreduje unatoč granici, nego raste pomoću granicâ. Premda ćudoredna podmitljivost uznemiruje ljudsko srce, uništava društvo i život, ipak, malo je svjetla sposobno ponovno ga raspiriti, Božjom milošću. Stoga, krhkost i konačnost, kada se istinski usvoje, snagom vjere, otvaraju ljudsko srce Bogu i drugomu.

Sukladno tomu, razvijati tehnologiju uklanjanjem ljudskih ograničenja, značilo bi, naučava Papa, unazaditi ljudsko srce. Čovještvo, istodobno veličanstveno i ranjeno, ne smije se ni zamijeniti ni nadmašiti. Tehnologija može ublažiti njegove patnje i otvoriti nove mogućnosti, ali ga ne smije osloboditi onoga što mu je svojstveno: ‘sposobnost za odnose i ljubav’. U tomu surječju, kršćanska vjera upućuje da ispunjenje ne dolazi od tehnologije, nego od milosti Božje, primljene u Kristu. Premda kršćanska čovječnost ne odbacuje znanost i tehnologiju, ipak, u vidu UI-ja, pravi izbor nije između oduševljenja i straha, nego između dvaju načina gradnje napretka: u službi osobe i naroda ili u službi moći. Pozivajući se na sv. Augustina, koji opisuje povijest kao borbu između dviju ljubavi: čovjeka i Boga, papa Lav XIV. smatra da se te dvije ljubavi bore u našim srcima i da gradnja ‘Babilona’ ili ‘Jeruzalema’ počinje u svakomu od nas.

4. *Čuvanje ljudskosti u promjenama: istina, rad, sloboda*

‘Digitalna transformacija’ zahtijeva ponovno otkriti istinu, kao zajedničko dobro, zaštititi dostojanstvo rada i sačuvati slobod du. Papa promatra istinu kao bitni čimbenik demokracije, koja je, također, sredstvo sudjelovanja u zajedničkomu dobru, a treba se

izreći u 'komunikacijskoj ekologiji'. Da 'online kultura' ne bi postala sredstvo 'homologacije i nadmoći', nego mjesto sazrijevanja unutarnje slobode i prosudbenoga mišljenja, bitno je da priopćivala i nadziratelji digitalnih platformi budu prosvijetljeni istinom i poštovanjem ljudskoga dostojanstva.

Budući da istina nije vlasništvo moćnika, nego zajedničko dobro, Papa upućuje na bitna sredstva istinite komunikacije: jasnoću odabira sadržaja, zaštitu osobnih podataka, ozbiljno novinarstvo temeljeno na dokazima i provjeri, ispravnu i kritičku uporabu UI-ja i cjelovito znanje. Od kršćanskih se zajednica traži otvorenost i traženje činjenica, osobito kada se radi o nepravdi i zlostavljanju.

Istina se često raspada pred različitim probitcima. Stoga papa Lav XIV. poziva na obnovu izobrazbenog saveza, osobito između politike, odgojnih ustanova i obitelji, jer tehnologija odgaja one koji je koriste. Papa potiče da naučimo 'postiti' od UI-ja i da zaštitimo mladež od obećanja savršenoga stroja, koji čini ljudsku misao nekorisnom.

Škola, kao odgojno-izobrazbena ustanova, treba biti mjesto gdje novi naraštaji mogu tražiti i voljeti istinu, propitivati smisao života i dostojanstvo svake osobe. Društveni crkveni nauk potiče obitelji, škole, kršćanske zajednice i javne ustanove na obnovljeni odgojni savez i da mladeži ponude ono što ne može digitalna tehnologija, a to je zajedničko vrijeme za učenje i odnose povjerenja.

Učiteljstvo u radu prepoznaje 'bitni ključ' za razumijevanje društva, jer njime osoba razvija mnoge opsege svoga postojanja. Premda UI mijenja ustroj rada, ipak novi načini rada nisu nužno bolji, jer tehnologija može, ističe Papa, otežati radničke vještine, podčiniti ih nesvjesnomu nadzoru i poistovjetiti ih s krutim obvezama. Treba osmisliti sustave koji su usmjereni osobi, a ne samo učinku i zaradi, jer je osoba cilj, a ne sredstvo. Tehnologija može osloboditi ljude od opasnih zadaća, ali ne smije dovesti do nezaposlenosti, koja zatire društvo, jer glavno pravilo treba biti zaštita radnih mjesta. Pristup zaposlenju prvobitni je cilj javnih poslova i gospodarstvenih postupaka. Rad nije samo sredstvo za život nego i mjesto izražavanja, odnosa i doprinosa zajednici. Osim države i udruga sindikati su pozvani biti otvoreni novim načinom rada i radnicima te ih braniti u poretku, u kojemu se nazire sve veće siromaštvo i nejednakost.

U promjenama nije dovoljno očitovati se kad radna mjesta nestanu, nego treba unaprijed upravljati digitalnom promjenom. Osim što je država pozvana poticati stalnu izobrazbu i stručni napredak, bitna je i zajednička odgovornost. Papa spominje da su

na tržištu rada najočitije pogibelji novih tehnologija, a pravedno društvo očekuje postojanu državu i ustanove koje mogu nadići učinkovitost, jer iskustvo pokazuje da su, u gospodarstvenim i novčanim sukobima, siromašni najviše na šteti. Naglašava da treba nadići BDP kao mjerilo za razinu društvenoga razvitka, usmjerujući se dostojanstvu rada, zajedničkomu blagostanju, smanjenju nejednakosti i zaštiti okoliša. Novac radi novca razlikuje se od novca za razvitak i stvaranje radnih mjesta. To je bitno shvatiti, jer u doba UI-ja i robotike više se ne može oslanjati samo na 'nevidljivu tržišnu ruku'. Potrebna je međunarodna suradnja i zajednička povezanost, osobito u korist najsiromašnijih zemalja i skupina, jer blagostanje može pomoći izgradnji mira samo ako je veoma rašireno, uključivo i održivo.

U duhu svojih prethodnika papa Lav XIV. spominje obitelj, utemeljenu na zajednici jednoga muškarca i jedne žene, kao polazišno društveno dobro, temeljnu i nezamjenjivu društvenu stanicu. No, obitelj je krhko društveno dobro, koje podrazumijeva pomoć, pa je država dužna poticati društvene sustave da stvaraju povoljne uvjete za zapošljavanje. To se osobito odnosi na mladež, jer je nesigurnost zaposlenja potresna za odgoj njihove osobnosti. Žurni su načini zapošljavanja i mjere koje jamče životni smjer, štiteći sposobnost gradnje budućnosti, jer se njima preporađa društvo.

Nakon raspravljenoga sadržaja Papa govori o utjecaju 'digitalne revolucije' na ljudsku slobodu, koju treba zaštititi od ovisnosti, jer digitalne platforme zarobljavaju pozornost korisnikâ, iskorištavaju njihovu krhkost i slabe unutarnju slobodu. Važno je pozabaviti se opasnostima društvenoga nadzora, koji proizlazi iz obilnoga prikupljanja podataka i korištenja algoritama. Postupno se stvara 'nova moć' određivanja, predviđanja i usmjerivanja ponašanja, kojima se nameće opasnost zatiranja slobode i podjele siromašnih. Nadzor proizlazi iz 'načina vidljivosti', koji nagrađuje, odnosno pojačava samo ono što je vidljivo, oblikujući mišljenja i stvarajući privid, a u korijenu svega je tehnokratski i poslijehumanistički duh.

UI, zlorabeći poimanje ljudske osobe, stvara različita ropstva i novo podjarmljivanje, što Crkva osuđuje, a osobito trgovinu ljudima i 'komodifikaciju osobe'. Borba protiv novih načina ropstva bitna je provjera ćudoredne prosudbe UI-ja. Stoga papa Lav XIV. tvrdi da ćudoredni izostanak i osuda ropstva može, povećavajući moć digitalnih sustava, potaknuti nove zločine, pa, time, zbog neodlučnosti i snošljivosti, postajemo sudionici počinjenih grijeha. Zbog kašnjenja Crkve u osudi ropstva koje je mnogima nanijelo strašnu i nepovratnu patnju i poniženje, Papa, uime Crkve, tra-

ži iskreni oprost, ističući da nam sljepoća pred nepravdom ropstva postaje poziv na budnost. Upozorava da podjarmljivanje narodâ i osoba pokazuje novo lice, jer prisvajajući podatke, npr. o zdravlju i priraštaju, utječe na budućnost i pretvara živote u iskoristiva izvješća, koja mogu služiti tržištu. Poziva na odgovornost, jer samo tako digitalno okružje može grabežljivca pretvoriti u zaštitu.

5. *Uljudba moći i uljudba ljubavi*

Nakon prosudbe kako UI mijenja život i društvo, papa Lav XIV. usmjeruje se na još potresnije područje, a to je rat. Budući da 'digitalna revolucija' mijenja narav sukoba, opasnost je da će tehnologija, osobito UI, bez ćudoređa i odgovornosti, ubrzati nesmisao odluka o životu i smrti, a korištenje sile smatrat će se neposrednim i održivim izborom. U temeljima tih čina prepoznaje se širidba 'kulture moći', koju prati suprotnost i nasilje. Međutim, veliki dio čovječanstva radi na gradnji suživota i mira. Stoga Papa zagovara 'civilizaciju ljubavi'.

No, 'kultura moći' prodire u društvo, oblikuje odnose i ponašanja, prihvaća rat i postavlja ga kao sredstvo međunarodnoga ponašanja, potičući naoružavanje, a tada ćudoredna mjerila slabe. Zasigurno je najdublji izazov, koji Papa nudi, upravo 'asimetrija između tehničke moći i duhovne mudrosti'. Napetost se očituje u činjenici da je javno mišljenje, pod utjecajem suprotstavljenih medijskih izvješća i pod zabrinjavajućim gubitkom povijesnoga pamćenja, a političke se odluke usuđuju donositi radi koristi, bez dugoročne vidovitosti. Čovječanstvo klizi u nasilnu 'kulturu moći', u kojoj se mir više ne shvaća kao zadaća koju treba poduzimati, nego kao nesigurna udaljenost između sukoba. Zbog toga Papa, s poštovanjem prava na zakonitu obranu, u najstrožemu smislu, drži nužnim nadići opravdanje 'pravednoga rata', kojim se opravdava bilo koji rat, promičući razgovor i oprost.

Okružnica *Magnifica humanitas* predočuje gospodarstvene probitke, koji su u pozadini rata. Stoga Papa osuđuje rast ratne proizvodnje, odbacuje gradnju nuklearnih postrojenja, pojavu novih naoružanih sudionika, kao što su npr. džihadisti ili zločinačke mreže, čiji je cilj pretvoriti rat u način života, radi moći i zarade. Upozoravajući na razvitak sustava naoružanja, ističe oružje omogućeno UI-jem, koje u ratovanju treba biti podvrgnuto ćudorednim ograničenjima, jer ne postoji 'algoritam' koji može rat učiniti ćudorednim. Papa naglašava da UI ne oslobađa rat od njegove unutarnje nečovječnosti. Štoviše, čini ga bržim i nasilnijim, poistovjećujući žrtve s podatcima. Sukladno tomu, *Okružnica*, govoreći o mjerilima

za prosudbu i potrebna ćudoredna ograničenja, naglašava osobnu odgovornost, vrijeme ćudorednoga suda i zaštitu ljudi, jer svaka tehnologija koja olakšava napad bez gledanja ljudskoga lica, umanjuje ćudoredni prag sukoba. Stoga zahtijeva preispitivanje odluka, tj. da naoružanje bude pod ljudskim nadzorom, uspostavu zajedničkih pravila, koja će usporiti utrku u naoružavanju i osigurati zaštitu ljudi i životne im potrepštine.

'Kultura moći' proizlazi iz prijepora 'multilateralizma' i 'multipolarizma', u kojima prevladava nepovjerenje prema drugima. To je, tvrdi Papa, pratilo komunistički sustav i svjetsko gospodarstvo, koji nisu bili sposobni održati razgovor i mir. Pojavljuju se iskušenja, koja potkopavaju povjerenje među narodima, a snaga zakona zamjenjuje se 'pravom najjačega', zamisao moći prevladava nad mirom, koji je drugotan, te se više ne priznaje ćudoredni ugled ustanova za zaštitu zajedničke sudbine naroda.

Prema *Okružnici*, ovo je doba duhovne i kulturne sljepoće, koju potvrđuje činjenica da se danas vode nerazmjerni i 'hibridni' ratovi, koji uključuju gospodarstveno, novčano i obavijesno područje, s obmanama koje stvaraju strah, da bi se utjecalo na javno mišljenje i prikazala vojna potrošnja kao jedini odgovor na nesigurnu budućnost, pripremajući plodnu podlogu za nove ratove. Sve je to, ističe Papa, samo 'lažni realizam', utemeljen na sili, odnosno, radi se o neodgovornoj 'realpolitici', koja sije potištenost, neizbježnim ratom, u savjesti i kulturi, odbacujući mir i razgovor kao neostvarivo. Ne smije se isključiti da bi za neke ratovi mogli biti način skretanja pozornosti s njihovih unutarnjih poteškoća i sredstvo za bezočno upravljanje poteškoćama. Ipak, mir je uvijek moguć, naučava papa Lav XIV., kao plod pravde i ljubavi.

Okruženje 'kulture moći' čini se sumornim, ali, vjerujući u moć Kraljevstva (usp. Mk 4,26-32), Papa naučava da se sadašnjost ne tumači kao zatvorena sudbina, nego kao područje otvoreno osobnomu i zajedničkom obraćenju. Kršćani su pozvani na 'kulturu moći', koja bi mogla uništiti čovjeka, odgovoriti gradnjom 'civilizacije ljubavi', znajući da milost sukobe ne uklanja čarobno, nego stvara zauzeti otpor zlu i stvaralaštvo u činidbi dobra, a nada nudi obzorje i smjer. *Okružnica* naglašava odgovornost svih. Svatko može, u svomu djelokrugu, pridonijeti gradnji 'civilizacije ljubavi', jer je svatko pozvan odabrati hoće li zagovarati rat ili čuvati mir. U tomu smislu, Papa spominje i obrazlaže pet putova javne odgovornosti: razoružavanje riječi, govoreći istinu; izgradnju mira, u pravdi; prihvaćanje stava, pogleda i glasa onih koji pate; zdravi 'realizam' bez bezočnosti; pokretanje 'kulture pregovora' i 'multilateralizma'.

Isto tako, odbacujući nasilje, papa Lav XIV., zagovarajući 'dijalog religijama', u čijemu je središtu poruka mira, odlučno upozorava da se ne smije koristiti Božje ime u ozakonjenju rata, pa tvrdi da se time izdaje Njegovo lice. Jer, drži Papa, borba uime religije je napad na nju samu. Diplomacija i međunarodne ustanove, kao npr. UN, koje trebaju duboku obnovu, bitna su sredstva za promicanje mira i dogovora, a diplomacija Svete Stolice koristi evanđeoska načela milosrđa kao stvarna mjerila državnoga rada. Na koncu, Papa poziva na molitvu, jer mir, prije svega, dolazi od Boga.

Zaključujući svoju prvu *Okružnicu*, Papa prosuđuje da su u svijetu mnogi poslovi usmjereni osvajanju tržišta i utjecaja, pa ističe „svaki neka pazi kako naziđuje" (1 Kor 3,10) i da, prije svega, otkriva otajstvo Utjelovljenja, kao temeljno načelo života i crkvenoga poslanja, jer s njim dar mira ulazi u svijet. Dakle, nasuprot algoritmu, koji želi postati bog, kršćanski odgovor je utjelovljena Riječ. Utjelovljena Riječ nije postala algoritam ni sučelje, nego tijelom, pokazavši svoju ljubav na križu. Da život ne bi postao 'oličje', Papa, Crkvi i čovječanstvu, nudi budan i zahtjevan kršćanski život da bismo, u 'promjeni epoha', mogli svjedočiti ljepotu veličanstvenoga čovještva, u kojemu živi Bog, a ne umanjiti čovjekovu veličinu i slobodu. Stoga poziva vjernike da digitalnu tehnologiju, kao novi kontinent, koji treba pokršćaniti, gledaju s povjerenjem i razboritošću i evanđeoski prihvate.

Alojzije Čondić